

Aynur Turan

(əvvəli ötən sayımızda)

Ciddi xəstəliyi olan Mirzə Ələkbər Sabir məhz Həmidə xanımın məsləhəti ilə Mirzə Cəlil tərəfindən Tiflisə müalicə üçün dəvət alır.

Sabir bu hadisəni Abbas Səhhətə yazdığı məktubda belə xatırlayırdı: "Mirzə Cəlil və Həmidə xanım cənablarından çox razıyam. Bilmirsən mənə nə qədər ehtiram edirlər! Bu neçə müddətdə təmam məxaricimi və zəhəmatımı mütəhəmmil olmuşlar. Mənim mehmanxana, ya xəstəxanada yatmağıma razı olmadılar, öz evlərində mənzil vermişlər. Xülasə, bilmirəm nə dil ilə təşəkkür edim". Həmidə xanımın Sabirə göstərdiyi qayğı haqqında isə Azərbaycan ziyalılığının baş tacı olan Üzeyir bəy Hacıbəyli xüsusi məqalə yazmışdır. Məqalə bu sözlərlə bitirdi: "Qoy ədəbiyyat tarixinə yazılsın ki, Sabir kimi şairi diriliyində təqdir edən bir kişi olmadısa da, bir nəfər arvad oldu ki, şairin iadeti-səhhəti üçün, milyonçu kişilərə rəğmən, öz varından keçəcək qədər böyük bir həmiyyət göstərdi". Bu hadisə Həmidə xanım Cavanşir-Məmmədquluzadənin vətəndaş mahiyyətini, xeyirxah əməllərini əks etdirən yüzrlə faktıdan yalnız biridir.

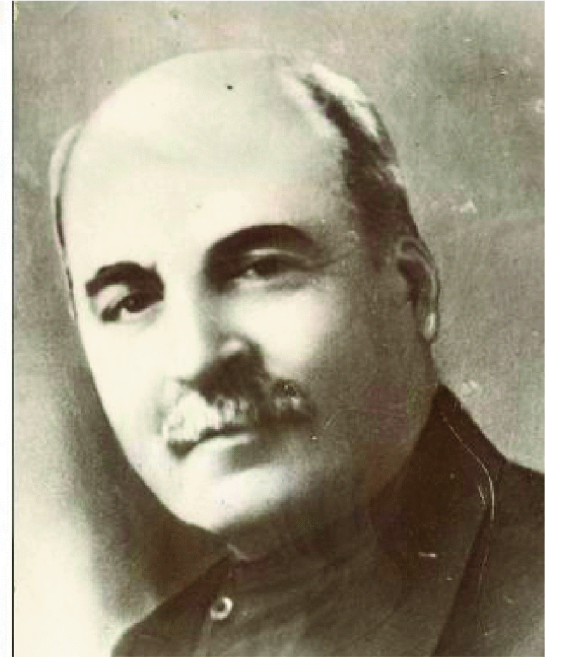
Həmidə xanım 1912-ci ildən Kəhrizlidə öz vəsaiti hesabına məktəb açır və burada dərs deyir. Mirzə Cəlilin vəfatından sonra da ölkənin ictimai-ədəbi həyatında fəal mövqə tutan Həmidə xanım Yazıçılar İttifaqına üzv seçilmiş, ömür-gün yoldaşının əsərlərini tərcümə etməklə yanaşı, bu böyük sənətkarla bağlı kövrək xatirələrini böyük ustalıqla qələmə almışdır. 1955-ci ildə vəfat edən Həmidə xanım Cavanşir-Məmmədquluzadə Fəxri Xiyabanda Mirzə Cəlilin məzarı yanında dəfn olunmuşdur.

Kəhrizli kəndində dünyaya gələn və Azərbaycanın ilk maarifçi qadınlarından biri hesab edilən Həmidə xanım tarixçi Əhməd bəy Cavanşirin qızı idi. Əhməd bəy Cavanşir kimi ziyalının ailəsində dünyaya gələn bu xanım Azərbaycan mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, mətbuatına atası qədər can yandırmış, böyük töhfələr vermişdir.

Bütün bunlarla yanaşı, demək olar ki, bütün Qarabağ əhalisinə çoxsaylı yardımlar edən, əl uzadan, arxa duran

Həmidə xanım buna görə bəlkə də bütün həyatı boyu çətinliklərlə mübarizə aparmalı olmuşdur.

Kəndə iki kəhriz çəkdirən Həmidə xanım ona müraciət edən heç kəsi naümid qoymurdu. O, Novruz bayramında böyük el şənliyi qurar, hər kəsə bayram

Ömrünü xalqına sərf edən qadın - Həmidə Cavanşir

şiliklərindən geri qalmayan ermənilər bu yaxşılığın əvəzində onlara ac vaxtı yardım aparan kəndləri yandıraraq məhv etdilər.

Bu böyük qəlbli xanım həm də o dövrün yardım ehtiyacı olan ziyalılarının da problemlərini həll edib.

Təbii ki, Həmidə xanımın el-obası üçün etdiyi yaxşılıqları yüksək qiymətləndirir və qürurla sadalayırıq. Ancaq bu xeyriyyəçi qadın həm də təhsilli olduğu üçün anlayırdı ki, bütöv bir xalqın yüksəlişi elmə, savadla, təhsillə, ədəbiyyat və mədəniyyətlə mümkündür. O həm də nadanlığa, cahilliyə, savadsızlığa qarşı mübarizədə qabaqcıl maarifçilik flaqmanı olan "Molla Nəsrəddin" in xeyirxah himayədarı olmuşdur. O, bütün varidatını, sərvətini jurnalın və həyat yoldaşının yaradıcılığına böyük üreklə sərf edib. Bu jurnal xalqın mədəni və ictimai intibahında mühüm əməli olmuş. Bu nailiyyətlərin müəllifi olan Mirzə Cəlil daim vurğulayıb ki, onun uğurlarında Həmidə

findən bununla əlaqədar olaraq müəyyən araşdırmalar aparılır, kitablar, məqalələr dərc olunur. Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Əlizadə Nəcəfovun Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondunun dəstəyi ilə nəşr etdirdiyi "Həmidə xanım Məmmədquluzadənin maarifçilik fəaliyyəti" adlı kitabı bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. "Şuşa mədəni-maarif məktəbi", "Gövhərağa Cavanşirin maarifçilik fəaliyyəti", "Qarabağda kitabxana işinin tarixi", "Cocuq Mərcanlı məscidi: İslamı dəyərlərə töhfə" və sair kimi maraqlı əsərlərin müəllifi olan Ə.Nəcəfov sözügedən kitabında Həmidə xanım Məmmədquluzadənin həyata keçirdiyi geniş maarifçilik işlərinin yeni bir baxışla işıqlandırılmasına çalışıb.

Yüksək intellektə malik ziyalı olan Həmidə xanım 1912-ci ildə Tiflisdə keçirilən Zaqafqaziya pambıqçılarının qurultayında Qarabağ bölgəsinin o zamankı bütün problemlərini cəsarətlə dilə gətirib, onların həlli yollarını göstərmişdir. Qeyd edilirdi ki, böyük demokrat Mirzə Cəlil ilə ailə qurması Həmidə xanımın həyatında xüsusi bir önəm daşıyıb. O, Mirzə Cəlil ilə birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti illərində dövlət müstəqilliyimizin fəal iştirakçısı olub, mühüm maarifçilik işləri həyata keçirib, əhalinin, xüsusilə qızların təhsil almasını daim diqqət mərkəzində saxlayıb...

Yüksək intellektə malik ziyalı olan Həmidə xanım 1912-ci ildə Tiflisdə keçirilən Zaqafqaziya pambıqçılarının qurultayında

Qarabağ bölgəsinin o zamankı bütün problemlərini cəsarətlə dilə gətirib, onların həlli yollarını göstərmişdir. Qeyd edilirdi ki, böyük demokrat Mirzə Cəlil ilə ailə qurması Həmidə xanımın həyatında xüsusi bir önəm daşıyıb. O, Mirzə Cəlil ilə birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti illərində dövlət müstəqilliyimizin fəal iştirakçısı olub, mühüm maarifçilik işləri həyata keçirib, əhalinin, xüsusilə qızların təhsil almasını daim diqqət mərkəzində saxlayıb...

xeyriyyəçi xanımın yardımına dövrünün məşhur milyonçusu Hacı Zeynalabdin Tağıyev və ictimai xadim, siyasətçi Əhməd bəy Ağaoğlu da dəstək olublar.

1905-ci ildə Qarabağda qıtlıq zamanı Həmidə xanım müsəlman kəndləri ilə yanaşı, ac erməni kəndlərinə də yardım edirdi. Axı bu xeyirxah insan nə bilirdi ki, ermənilər Qarabağa belə dönük çıxsa, bu torpaqlarda gözləri ola. Vəh-

xanım Cavanşirin böyük payı var.

Ölkəmizdə sovetlər dönməndə, xüsusilə müstəqillik illərində Həmidə xanımın həyat və fəaliyyətinin tədqiq olunması istiqamətində mühüm addımlar atılıb. Lakin akademik İsa Həbibbəylinin dediyi kimi, bu fədakar qadının çoxşaxəli fəaliyyətinin hərtərəfli öyrənilməsinə hələ də böyük ehtiyac vardır. Son vaxtlar bir çox alimlər, tədqiqatçılar tərə-

diyi kimi, böyük demokrat Mirzə Cəlil ilə ailə qurması Həmidə xanımın həyatında xüsusi bir önəm daşıyıb. O, Mirzə Cəlil ilə birlikdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti illərində dövlət müstəqilliyimizin fəal iştirakçısı olub, mühüm maarifçilik işləri həyata keçirib, əhalinin, xüsusilə qızların təhsil almasını daim diqqət mərkəzində saxlayıb. Bu da sonrakı illərdə öz yüksək nəticələrini verib.

(ardı gələn sayımızda)